

Панасенко Ніна Андріївна — териолог, викладач, захисник природи

Леонід Рековець¹, Людмила Дема²

¹ Національний науково-природничий музей НАН України
e-mail: leonid.rekovets@cpwr.edu.pl; orcid: 0000-0001-9934-7095

² Ніжинський державний університет ім. Миколи Гоголя

REKOVETS, L., L. DEMA. Panasenko Nina Andriivna, a mammalogist, teacher, and conservationist. — N. A. Panasenko's main scientific research was devoted to the analysis of the state of small-mammal fauna of the Middle Dnipro Region and north-east Ukraine, particularly to long-term monitoring of populations, helminthic infections and detailed study of some representatives (moles, rodents, and bats). The most thorough information on these topics she obtained on the basis of studying the mammal fauna of the Trostyanets Dendrological Reserve and of long-term population dynamics of small mammals. Nina Andriivna was known as an experienced teacher and author of theoretical and practical principles of nature protection.

Біографічні деталі

Ніна Андріївна Панасенко народилася 08 жовтня 1934 р. в с. Роздори Синельниківського р-ну Дніпропетровської обл. Її батько Андрій загинув під Сталінградом, а мати Мотрона Акимівна була інвалідом II групи на утриманні дочки. Після закінчення школи у 1952 р. вступила до Дніпропетровського державного університету, який закінчила у 1957 р. за спеціальністю «зоологія», з кваліфікацією біолог-зоолог, вчитель біології та хімії середньої школи.

Працювала в школі вчителем, була інспектором шкіл району. Від 1967 р. і до виходу на пенсію працювала на кафедрі зоології інституту (потім університету) в Ніжині, на посадах викладача (1967–1971), старшого викладача (1971–1974), а після захисту дисертації — в. о. доцента (1979–1981) та доцента (з 1989 р.). Працювала на кафедрі, якою керувала Інеса Віталіївна Марисова — відомий орнітолог, педагог, популяризатор та мандрівник. Померла Ніна Андріївна 04 травня 2013 р. і похована на Овдійському цвинтарі в Ніжині.

Рис. 1. Ніна Андріївна Панасенко. 1967 рік. Автор фото невідомий; з архіву Л. Рековця.

Ключові наукові доробки

Підготовка кандидатської дисертації за темою «Деякі еколого-морфологічні особливості мишовидих гризунів Середнього Придніпров'я» відбувалася в аспірантурі кафедри зоології Черкаського педінституту під керівництвом доц. Сергія Львовича Самарського. Захист відбувся 25 червня 1974 р. у Дніпропетровському університеті, за спеціальністю «зоологія».

Наукові здобутки Ніни Андріївни мають здебільшого регіональний та прикладний характер і стосуються переважно Середнього Придніпров'я та північної частини України. Це праці фауністичного змісту з екскурсом в екологію та гельмінтологію дрібних ссавців, їх еколого-популяційного розподілу, біоценотичного значення та охорони. Наукова тематика була присвячена також оцінці стану екосистем долин малих річок Черкаського Полісся на основі вивчення кількісного та якісного складу дрібних ссавців і динаміки їх чисельності. Зібраний фактологічний матеріал по цих групах складав надійну основу для морфо-адаптаційних опрацювань студентами і включений до основних фондів Зоологічного музею Ніжинського університету.

Значна кількість опублікованих робіт включала результати вивчення та аналізу теріофауни заповідної території «Тростянець» на Чернігівщині, де Ніна Андріївна разом зі студентами упродовж багатьох років проводила багато часу над моніторингом змін теріофауни та аналізом причин хвилеподібної динаміки популяцій (Панасенко *et al.* 1982). Цьому присвячені роботи по кротах, полівках, мишах, дрібних мустелах, рукокрилих і деяких інших групах. Автор понад 30 наукових праць, серед яких праці, присвячені анатомо-морфологічним ознакам крота звичайного, видовому складу і чисельності мишовидих гризунів, фауні як компонентам біогеоценозу заповідника «Тростянець» та ін. (Панасенко 1983; Панасенко & Рековець 1998).

Вона мала прекрасну бібліотеку з унікальними старими виданнями та велику колекцію шкірок та черепів мишовидих гризунів.

Рис. 2. Інеса Марисова вітає Ніну Панасенко з 50-літтям (1984). Фото з архіву Л. Рековця.

Значну увагу приділяла викладанню зоології і природоохоронній темі, чому присвятила низку статей і два посібники: «Навчальні завдання до лабораторних робіт з зоології хордових» (1975) та «Природоохоронна освіта в школі. Посібник для вчителя» (Київ, Радянська школа, 1981 р.). У видавництві «Вища школа» декількома перевиданнями вийшов підручник «Охорона природи». Публікувала праці про систему екоосвіти і виховання студентів, системний підхід при підготовці вчителя біології до природоохоронної роботи в школі.

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Все життя Ніни Андріївни присвячене вихованню та навчанню молоді. Завжди відчувалося, що це вона робить від душі, з ентузіазмом, натхненням. Це відчували і студенти. Багато часу вони проводили разом під час польових практик із зоології та постановки експериментів у природі по вивченню фауни. Позитивні особисті якості характеру Ніни Андріївни завжди переважали над всім іншим, наприклад, над службовими й життєвими негараздами, що незмінно підкреслювало властивий їй оптимізм і гарний настрій.

Все це повною мірою відчував і один з авторів цього нарису (Л.Р.): наші стосунки на кафедрі були еволюційними: спочатку студент — викладач, далі викладач — викладач, доцент — професор, врешті — співробітник — керівник кафедри. Відзначалися вони взаємною доброзичливістю, взаєморозумінням упродовж 48-річного стажу спільної роботи на одній кафедрі. Це було проявом непересічної особистості зі щирістю і любов'ю в серці.

Ніна Андріївна як викладач і куратор груп студентів користувалася авторитетом та великою повагою студентів, про що свідчать їхні спогади, розміщені у книзі Г. В. та О. Г. Самойленків «Ніжинська вища школа у спогадах студентів і викладачів. Том 2: 1920–2010» (Ніжин, 2015). Ніколи не поривала зв'язків із кафедрою й коли вже була на пенсії.

Література

- Панасенко, Н. А., Н. Ф. Куркчи, Е. Д. Мельниченко, А. Н. Сметанин. 1982. Микромаммалии и их роль в ландшафтном парке «Тростянец». *Сохранение и восстановление старинных парков*. Наукова думка, Киев, 93–95.
- Панасенко, Н. А. 1983. Анатомо-морфологические признаки и роющая деятельность обыкновенного (Talpa europaea L.) в условиях дендрологического заповедника «Тростянец». *В кн: Морфологические особенности позвоночных животных Украины*. Наукова думка, Киев, 76–82.
- Панасенко, Н. А. И. И. Капинос. 1989. *Охрана природы. Учебное пособие*. Вища школа, Киев, 1–254.
- Панасенко, Н. А., Л. І. Рековець. 1998. Особливості краніологічних ознак зубної системи крота європейського (*Talpa europaea L.*). *Наукові записки Ніжинського університету ім. Миколи Гоголя. Серія: Природничі та фізико-математичні науки*, Кн. 2: 65–67.
- Рековець, Л. І., І. В. Марисова, Н. А. Панасенко, О. С. Вобленко. 1996. Екологічній освіті й вихованню – безперервність. *В кн: Сучасний стан та шляхи вирішення екологічних проблем Чернігівської області*. Матеріали науково-практичної конференції. Ніжин, 143–144.

РЕКОВЕЦЬ, Л., Л. ДЕМА. Панасенко Ніна Андріївна — теріолог, викладач, захисник природи. — Основні наукові пошуки спрямовані на аналіз даних про стан фауни дрібних ссавців Придніпров'я та північно-східної України з метою багаторічного моніторингу чисельності їх популяцій, зараження гельмінтами та детального вивчення окремих представників (кротів, гризунів, кажанів). Найбільш ґрунтовні відомості про це отримані на базі вивчення теріофауни дендрологічного заповідника «Тростянець» та багаторічної динаміки популяцій дрібних ссавців. Ніна Андріївна відома як досвідчений викладач і автор теоретичних і практичних засад охорони природи.